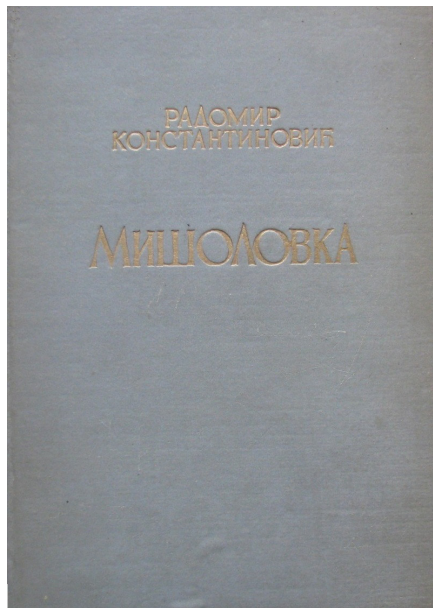

ДНЕВНИК О КОНСТАНТИНОВИЋУ

2. Пургаторијум

Прво издање из 1956.

Записао сам како „не познајем никога ко је прочитао *Дај нам данас*, први роман Радомира Константиновића. Или то не знам”. Онда ме позвао Марјан. Рекао је да не знам. Он јесте прочитао прву Константиновићеву прозну књигу. Два пута, рекао је. А деценијама се познајемо. Можеш да не знаш, можеш да лажеш. Не можеш много тога, све у свему.

*

Константиновић („Раде”) је *Мишоловку*, свој други роман, објавио 1956. То је две године након дебитантске књиге. То је рано, морам да приметим. То је прерано, уколико говоримо о условима за грађење ма какве књижевне каријере. Остаје опција: а шта ако аутору није било стало до било какве „каријере”? Јер, две године је морало да буде премало а да би критика (пре свих она) сварила *Дај нам данас*. Пре свих, кажем, јер су читаоци оног време-

на, поуздано тврдим, били у знатно већој мери изложени вредносном суду критике. Овако, добијали су инструкцију: ово би могла да буде књига за вас / ова не / ово је књига према којој не унемо најтачније да се одредимо. Колико год афирмације доживео први Константиновићев роман од стране критике, присутна је притајена уздржаност према просторима чак и нешто шире рецепције. Отприлике: ово није књига за све вас, тек за неког. И би тако. Доста гадан предикат, елитизам – желите да наудите аутору? – ето пречице.

Ако је Константиновић одмах по објављивању првог романа означен као елитистички писац (не писац елите, јер то захтева одређене дефиниције које у различитим интерпретацијама почињу озбиљно да пате – Ковач елиту види као „гору од руље” и у том погледу је Константиновићев истомишљеник), дакле, онај чијем тексту не оспоравамо вредност, напротив, али је доводимо у ђорсокак изолације према паушално замишљеном *просечном* читаоцу, онда би лице звано „Раде” с нешто резигнације морало да прихвати како његове књиге не прати општа препорука, већ ће оне завршити као непрочитана или недовољно прочитана вредност. То је тачка на којој постаје свеједно да ли ће наредна књига бити објављена две или десет година касније, јер се за њу, каква год она била, више ништа не може учинити („непроходно”, „херметично”, „тешко” – „ја ово не разумем”).

Милан Оклопцић, лице звано „Оклоп”, могао би да се нађе на другој страни скале: након изразитог бестселера (*CA Blues*, 1981), ово лице се определило за тактику загушења свог дебитантског књижевног хита двома мање амбициозним књигама очевидно мање вредности, никако слабир и неинтересантним (*Bugeo*, 1982; *Мејро*, 1983). То се показало као лоше по каријеру. Баш лоше.

Реч „лоше” не ради у случају Константиновића. „Свеједно”, то да.

*

Накратко ћу преименовати *Мишоловку* у „ја ово не разумем”. Ово је та књига, била, остала. Или: „Свеједно ми је ко ће ово читати.” То је одлука. Тако ће, неку годину касније, Константиновић одлучити да више не жели да буде романописац. Не да би постао гусар Рембо, већ да би остао писац, али без романа. Биће речи о томе, али не данас. Не данас.

Забавно је читати текстове о *Мишоловци* написане пошто је објављена. Много је муке у свему томе, много неодређености, много потребе да се изведе некакав закључак, да однекуд севне нешто једнозначно, као: „Аха, ово је то.” Понеко се одважи па каже како „није добро, не, не, не, не, не”. То је поштено. То је импресионизам и недовољно познавање ма чега што се одиграва мимо властите авлије. То је провинцијализам и он је леп кад је на себи инхерентним аргументима утемељен: „Ја ово не разумем, па ко ће онда? – ово мора да је лоше.” Тако се Константиновићево писање срело с провинцијализмом културе којој је припадао, на више места је уклесано како „ово није наше, не, не, не, не, не”. Колико је забавно, толико је досадно. И опасно. Та малограђанска жеља да ствари буду саморазумљиве, да је оно колико знамо увек довољно, да нема напора, нема новог учења, нема, нема.

*

У *Мишоловци* је боксер.

А знамо: „Радомир Константиновић – дете професора универзитета, министра и краљевог учитеља, које је проговорило не на српском него на француском, даровити и хировити ђак, боксер, 1944. позадинац у рату за ослобођење Београда, омладински акцијаш, песник, новинар, тзв. сапутник Комунистичке партије, књижевни, ликовни и филмски критичар, писац књижевних манифеста, романописац, књижевни историчар, уредник, драматичар, саветник министра, филозоф, мемоарист, ангажовани интелектуалац... хедонист и аскета. Вишеструки лауреат и заборављен човек.”

Боксер.

Требало би да је племенито, је ли? Племенита вештина, каже. Античка ствар. Спорт. Постоје правила. Ово се сме, а ово не. Константиновићев боксер је поражен. То би била једна половина могућности. Тако се десило. Пораз. Требало би да је прихватљиво јер тако правила налажу – то је оно с чим би требало рачунати.

Боксер „Раде” нема никакве везе с боксером *Мишоловке*, уколико говоримо о позитивним чињеницама. Таквих чињеница у другом Константиновићевом роману нема и тако је други Константиновићев роман запатио квалификацију инцидента. Ничега што је до ове књиге постојало у *нашој* књижевности у овој књизи нема.

Има боксера. Требало би да се изгуби племенито, племенит пораз, то се очекује. Племенито наношење удараца из све снаге, прецизних, убиствених, оних који противника односе с ону страну свести – то би било најбоље, то публика жели, публика плаћа да то види. Ударце у главу, онеспособљена трупла која падају и не подижу се. Судију који одбројава. Онако како постоји спектакл победе мора да постоји и спектакл пораза, публика је заинтересована за оба, ако није и више заинтересована за ово друго. Посматрање пропасти другог људског бића, макар спортски, то би био изговор, то обезбеђује тезу да се не ужива у крајњем насиљу већ у поштовању племенитих античких правила.

Након пораза, боксер се обрео у пустињи – тако пише на првој страници књиге: нема ни речи о боксу и поразу, али има доста речи о пустињи. Боксер у пустињи, Голо Брдо, то би био минимум топографије. Постоји боксер, постоји Голо Брдо. Постоје и мишљења о новозаветној конотацији: „И дошавши на мјесто које се зове Голгота.” Има смисла, пошто се боксер удаљио од социјума, нема никога у пустињи, нема чак ни сенки. Има бекетовског чекања. Ту је пут којим би до њега требало да стигне још један човек, боксер или не, испоставиће се егзистенција која се негде и некад одделила од њега, он је сад чека како би постао кључна, високофреквентна реч стилистичке идиосинкразије романа, а она је *сасвим*. И док је у роману *Дај нам данас* управо ова реч пледирала на целовитост односа (жена–мушкарац) или идентитета (Немац/не-Немац), у *Мишоловци* се ова реч указује као чежња за остварењем укупности сопства. А то не иде без смрти. Да би се докраја реализовао, боксер мора да се споји с оним аспектом себе који га егзистенцијално поништава. Иронији у прилог: новозаветни мученик с крста дозива Оца (не Илију, како то чује приглупи Римљанин) који га је *ославио*, тачније, и он тражи да буде *сасвим*, с тим што су њему у том подухвату потребна још двојица – знамо да су тамо Тројица=Једно. Још аналогije: на Голо Брдо боксер је стигао након пораза до ког се дошло услед размене страховитих удараца, мука којима сведоче гледаоци с плаћеним улазницама, док ће новозаветни Римљани и њима блиски јеврејски свештеници гнусни спектакл уприличити бесплатно, како ред Пасхе налаже.

Док чека Другог/Себе да у пустињу стигне, боксер ће се суочити с појавом хеликоптера који га неће спасти јер он, боксер-пустињак, није у стању да се попне левцима које му пилот хеликоптера спушта. Оно што не успева њему, успеће (*sic!*) мајмуну, снажном и способном да се спасења домогне. Тако се еволутивна иронија одржава у равни неочекиване цикличности – спасење је обезбеђено оном ко у дарвинистичкој визији стоји на почетку човеколиког цивилизацијског ланца, а не оном ко је пружао отпор, борио се, дао све од себе и опет изгубио. Трагикомично, свакако.

Пилот хеликоптера као да има и некакву бочну мисију – он околину контактира лецима рекламног садржаја: „Албус сапун пере сам. Албус сапун пере све.” Ова реклама је, као и свака, ништа друго до тоталитарна догма – поље изванупитности, што доприноси стварању ауре чији је тон добрано псеудохришћански. Порука је општеважећа, па би и боксер морао да је утуви у главу, а место на ком се нашао (ускоро ће се показати да су то сва могућа места) више не зависи од сопствене географије, историчности или априорне симболике – и кад се врати у град, и кад

крене да се клатара по равnoj и наизглед испразnoj, монотонoj општости Константиновићеве фантазмагорије, он ће остати да тавори чекајући не смрт, коју је ударнички заслужио, већ прочишћење, а оно никако не долази, јер је мисао о њему тек пропаганда и нема сапуна који пере све и нема сапуна који пере сам, а нема ни човека који би то могао да учини за себе и преузме одговорност: најистрајнији и неуништиви предео фантазмагорије отуд је мисао о *Друјом* који ће нам помоћи да умремо (Отац који нас је оставио, „албус” сапун, Кафкин Месија који стиже онда кад ником више није потребан – чак ни он).

*

Прво стоји како „није могуће да човек нема никакве шансе”, а баш то једино *јесће* могуће; Константиновић деструкцији подвргава нарцисоидни поремећај врсте која је од надмоћи и господарског нагона у природи којој мисли да припада подивљала – Константиновићев град у који боксер из пустиње навраћа није друго до својевремени Ханој, својевремени Дрезден, својевремена Хиросима, то је град након/усред рата, не конкретног, већ хобсовског рата у ком је живот сваког појединца „усамљен, сиромашан, опасан, зверски и кратак”, што повратак из пустиње чини сличним Гилгамешовом напуштању степе, по последицама, не по месту поласка. Град *Мишоловке* је пакао, тамо је сваку људскост, сваки покушај зближавања и интиме загадила „курва моје смрти” с којом човек не може да има никакве шансе, а без које остаје у пустињи у којој га мајмун егзистенцијално магарчи.

Боксер мисли: „Мислим да сам умро.” Ово је, по мом преслабом и ограниченом суду, реченица која би могла да стоји у позадини наслова другог Константиновићевог романа попут траке неонске светлости. Тако, јер је апсурдно, јер наше поимање смрти негира макар и најсведеније интелектуалне процесе и оно што боксер мисли јесте оно што он жели, јер да је тако како мисли, пред њим би се указала каква-таква разложност, па и она која израћа из бунара бесмисла. Јер и бесмисао, уколико успевамо да га како год дефинишемо, мора имати некакав смисао. Једино што смисао нема морало би да буде Бекетово *l'innommable*, а о њему не можемо да пишемо, мислимо и говоримо, могао је Бекет, али као о још једном смешном поразу. А иза „мислим да сам умро” стоји не тек „нисам, чим мислим”, него и покушај да се човек одреди као укоченост, мртвило, ништа. И онда нема одговорности, али се наставља чекање „албус” сапуна који пере све. И пере сам. Без нас, за нас.

*

Репетитивну грозоту и ужас *Мишоловке* који је стављају у ранг најтеже пробаљивих књига написаних на овом језику могуће је лоцирати негде између тезе да „нема игре без смрти”, као и оне да „нема смрти, нема приче”. Попут неуспешног самоубице код Магнуса и Бункера, или *сћалновраћајуће* Кенија Макормика (Паркер, Стоун), боксер заправо у свом одсуству номиналног идентитета слободно може да преузме име *Лећеће* Холанђанина, јер нема луке, а нема је јер нема прочишћења. Нећу овде да говорим о Ахасверу, јер морам о нечему да говорим и касније, у складу с оним што је „Раде” говорио, писао. Не морам, опет лажем. Допада ми се да то радим.

Роман-вакуум, ту одредницу још нисмо имали, а то је *Мишоловка*. Роман-вакуум.

*

Локални портал тврди да је мој град данас „рекордер по званично измереној температури”. Пустућа, све делује разложно.

Не знам да ли је Милета Продановић свог „пса пребијене кичме” пронашао у „бику пребијене кичме” из *Мишоловке*.

А и то би било разложно.

И тако.